

BUTLLETÍ del GRUP d'ESTUDIS SITGETANS

Any XXXVII

Agost del 2011

Nº 138

Les defenses militars i els bombardeigs a Sitges durant la Guerra Civil (1936-1939) (I)

Àngels Parés Corretger

*Els antiaeris de Vallcarca disparen.
Se senten molts avions.
Les metralladores de la platja Gran
i la de Sant Sebastià disparen.
Quima Caballoll, 1 de juliol de 1937*

Introducció

D'entre les possibles temàtiques d'estudi de la guerra a Sitges, el present treball se centra en els bombardeigs i les defenses militars, algunes de les quals són encara testimonis muts d'aquella guerra ignominiosa. És un estudi que es pot fer des de molts aspectes: documentació escrita inèdita, llibres d'actes, arxius, bibliografia i també a partir de la informació rebuda de persones que en varen ser testimonis directes. En el cas de la guerra d'Espanya, la memòria viscuda és, certament, una de les grans aportacions de la historiografia contemporània.

En aquest treball, la recerca s'ha basat en informacions de diferents procedències. El punt de partida han estat dos llibres de memòries, el de la Quima Caballoll i el de Bonaventura Julià, després les publicacions de Roland Sierra i la darrera i molt important la memòria oral de sitgetans i sitgetanes. Partint de les dades obtingudes i conscient que hi poden haver errors i deixant, per tant, clar que aquest treball no és definitiu ni tancat, presento i ordeno la informació obtinguda. Primer faré una breu explicació del terme municipal, necessària per entendre la ubicació de les defenses, en segon lloc donaré la situació de les fortificacions republicanes i finalment parlaré dels bombardeigs a Sitges, Vallcarca i Garraf.

El terme municipal

Sitges té un terme municipal força allargassat i amb molta costa. Sortint de la vila cap a llevant, en direcció a Barcelona, hi ha les costes del Garraf, amb una

Restes de l'escala que baixava al refugi del costat de l'Estàtua

carretera que segueix tota la costa fent revolts fins arribar a les Botigues de Sitges. Anant per la carretera el primer indret que es troba és un camí que puja a l'ermita de la Trinitat, un turó que ofereix excel·lents vistes sobre el mar i la vall de Vallcarca

Baixant a Vallcarca, s'arriba a la fàbrica de ciment, antigament Fradera i avui Uniland, i al seu port industrial. Seguint en direcció a Barcelona hi ha el poble de Garraf, que té també un petit port, antigament industrial i pesquer i avui esportiu. La sinuosa carretera acaba a les Botigues de Sitges, on també acaben els túnels de la via fèrria, túnels que van participar en l'organització de la defensa contra els bombardeigs. A les Botigues hi ha actualment un altre port esportiu, port Ginesta. Tornant a la vila i anant en direcció a ponent, trobem una llarga façana al mar, el passeig Marítim, i després un camí de ronda en direcció a Vilanova, el camí de les Coves i dels Colls, que passa pels termes de Sitges, Ribes i Vilanova i la Geltrú, i que ofereix també una gran perspectiva sobre el mar.

Les defenses militars

Tal com han informat els que han estudiat les defenses de la costa catalana, Sitges inicià la seva fortificació per a poder controlar el mar ja a l'inici de la guerra, just després de l'atac feixista a Roses. L'objectiu era preveure un possible atac naval. Es pensava en un possible desembarcament a Terramar, que no va arribar mai. Bonaventura Julià explica que les fortificacions a la Ribera van començar el 13 de novembre de 1936. Primer es feren barricades amb sacs de sorra, més endavant s'edificarien amb formigó al llarg de la costa diversos búnquers i nius de metralladores. Prop de Sitges, per exemple, a prop de Terramar i en el vessant oest de les Forques.

Tot i que Julià esmenta la data del 13 de novembre, ja el 20 d'agost es van començar a fer a la platja trinxeres amb sacs de sorra, treballs que van durar almenys

Búnquer de la guerra civil que hi ha a la banda est dels Balmins

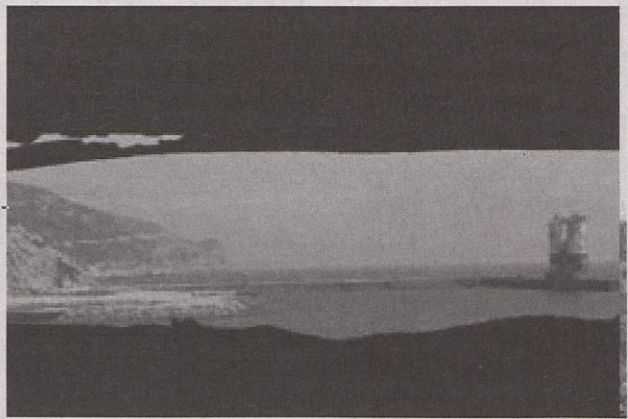
fins al gener de 1937. Quima Caballol anota que el 12 de desembre es fa un pregó públic dient que "els homes han de presentar-se l'endemà amb pic i pala per fer trinxeres i fortificar la piscina", i en el dia següent, el 13, Julià escriu que "els obrers treballen en la fortificació de la piscina i altres llocs".

Els indrets on es construïren trinxeres foren Aiguadolç, la platja Sant Sebastià, el Baluard, la Fragata, el Pinar entre el Pínic i l'hotel Subur, la Piscina i Terramar. I, més a ponent, també hi hagué una fortificació a la punta de les Coves. A la Piscina, els sacs de sorra va provocar amenaces d'esfondrament i ho hagueren de deixar córrer. I també es feren barricades. Una al Cap de la Vila, just davant de can Xiquillo, construïda el 24 de juliol de 1936 amb sacs de sorra. Hi romangué fins al final de la guerra. I també se'n construïren a les carreteres de Vilanova i Ribes, que, però, foren eliminades el maig de 1937.

A més, es van construir diversos búnquers de formigó. Anant de ponent a llevant, podria ser, segons una font oral (2011), que n'hi hagués hagut un just a la desembocadura de la riera de Ribes, on avui hi ha l'hotel Playa Golf. N'hi havia un a l'actual platja de les Anquines, davant de la casa coneguda com el Barco. Un altre indret fou a tocar l'Estàtua, en el monument al doctor Benaprès, davant del passeig que mena al Vinyet. Encara avui queda l'escala d'aquest búnquer. Un altre búnquer fou a Aiguadolç, a la punta de les Forques, a tocar la trinxera. Encara es conserva. Hi havia una bateria, explica Caballol, "que es va ubicar allí el 10 de maig de 1937, després que fos retornada de Barcelona, a on l'havien portat el POUM i la CNT, per ajudar en la lluita contra el PSUC i ERC".

Vallcarca va tenir dos búnquers al cantó oest del port, un al costat de l'altre, camuflats entre el roquissar i la vegetació. Van ser construïts pel POUM i tenien un domini perfecte de l'horitzó. I el darrer búnquer es troba sobre l'últim túnel del tren, ja a les Botigues de Sitges, avui a tocar el port Ginesta. Els túnels, sobretot els del cantó de muntanya, a tocar el poble de Garraf, servien també d'amagatall i de magatzem d'armes. Cap al mes de març de 1937 les fortificacions estaven llestes i s'hi instal·laren canons i metralladores. En el nucli urbà, hi havia una metralladora al passeig de la Ribera, al terrat d'una de les cases d'en Fernández, la vil·la Sofia, una altra al Baluard i una tercera a la platja Sant Sebastià. I fora vila es col·locaren canons a la carretera de les Costes, una metralladora antiaèria a la Trinitat i una altra a la masia de Vallcarca.

Encara que durant tota la guerra no hi va haver cap atac per mar, sí que n'hi van haver des de l'aire. Foren bombardeigs fets per l'aviació feixista que venia de Mallorca, on el cop d'estat militar havia triomfat i l'i-

Búnquer de la banda oest de Vallcarca i panorama que es veu des de dintre

Illa era sota govern franquista tot i els intents de recuperació per part del capità Alberto Bayo. El 1938 els ports de Vallcarca i Garraf foren habilitats com a ports de guerra i controlats per l'aviació republicana i s'hi desembarcava material de guerra per al front.

Així que, per aquest motiu, tant a Vallcarca com a Garraf hi havia canons mòbils, i a la penya del Boc, sobre el poblat de Garraf, mirant el túnel del tren, hi havia un niu de metralladores que protegia els trens que duïen material de guerra a Barcelona. El maig de 1938, encara es va cridar els joves de les lleves de 1922 a 1926 per a fer fortificacions.

Sitges sota les bombes

El primer any de guerra, la població civil va viure una relativa calma, però, el departament de Defensa de la Generalitat, dictà la tardor del 36 unes normes que calia seguir. Les va publicar El Baluard del 10 d'octubre de 1936: s'havien de pintar de blau els llums dels carrers (vg Caballol 16.II.1937, Julià 17.II.1937) i col·locar senyals per indicar els refugis que calia utilitzar en cas de bombardeig.

Dels refugis de Sitges, no se n'ha conservat cap, però se sap que n'hi hagué un de gran, a sobre de l'Estació, a tocar l'antic xalet Planàs, avui caixa Penedès. Hi havia famílies que es refugiaven a la fàbrica de cotxes Sitjes, coneguda durant la guerra com a fàbrica 'de les bombes', perquè se n'hi feien. I també hi havia refugis particulars, com en el carrer de sant Bartomeu, avui a la part de darrere de l'hotel Galeon. A Vallcarca hi hagué un refugi sota el marge que formaven els carrers Barcelona i Carolines.

Sitges tastà per primera vegada una bomba el 30 d'agost 1937. La bomba va caure a l'hort d'en Xorei, darrere el santuari del Vinyet. Segons Bonaventura Julià, l'objectiu era atacar el tren i el pont del ferrocarril, conegut amb el nom de pont de la Ignomínia. Després d'aquest atac hi hagué una relativa calma fins el 15 i 16 d'abril de 1938. En el primer d'aquests dies

van passar avions i es va disparar una metralladora, i l'endemà, el 16 sonà l'alarma, es van sentir trets d'obusos i pas d'avions. I el 19 del mateix mes, va ser metrallat un tren aturat a l'estació.

En el mes de juny i fins al final de la guerra, el pas d'avions, els metrallaments i els bombardeigs foren molt més freqüents. El 6 i 20 de juny de 1938, avions feixistes creuaren Sitges i foren metrallats. El 30 disparà la metralladora de la Trinitat. El 6 de juliol de 1938, tant la Quima Caballol com Bonaventura Julià anoten que "avions lleials volen sobre el poble", i Julià afegeix que vigilaven el desembarcament a Vallcarca d'un vapor amb material de guerra. Cinc dies després, l'11, Caballol diu que "se senten molts avions i que els antiaeris de Vallcarca desapareixen".

El 18 de juliol l'aviació franquista va llençar bombes però van caure al mar. De nou tornà l'aviació feixista la nit del 3 al 4 d'agost. Entre dos quarts de 12 de la nit i la matinada del dia 4 tornaren els avions feixistes i van ser atacats per les metralladores instal·lades a la platja Gran, és a dir al Pinar de la Ribera, i la platja de Sant Sebastià, i la Quima Caballol diu que hi hagué grans explosions. Bonaventura Julià anotà en el seu dietari que durant tot el dia van passar cap a ponent avions, cal entendre que de l'exèrcit republicà, per protegir el desembarcament de material de guerra.

Els sitgetans no havien sortit encara de l'ensurt, quan el 8 d'agost hi hagué un altre bombardeig que va afectar el Poble Sec i que es pot qualificar de seriós i dramàtic. Els avions van llençar 15 bombes i ocasionaren les primeres víctimes mortals a Sitges. Moriren Jordi Roca Ferrer de 16 anys i Josepa Reyes Jódar de 26. També hi va haver diversos ferits i s'ensorraren part de les cases números 6 i 8 del carrer de l'Estalvi. El bombardeig degué ser tant fort que, amb l'alarma, el tren s'aturà al túnel de la Trinitat.

Dos dies després d'aquell dia fatídic, es tornà a sentir la remor d'avions feixistes, però el 10 d'agost les descàrregues van caure entre Vallcarca i Garraf. El 23

d'agost caigué una bomba a can Panxampla al costat de la carretera, a prop de la masia i del pont de la riera de Ribes, però no esclatà. I el 8 d'octubre va ser bombardejat l'hospital de sant Joan i va sofrir desperfectes la part central de l'edifici (Llinàs-Muñoz).

Bombardeigs a Vallcarca i al poblat de Garraf

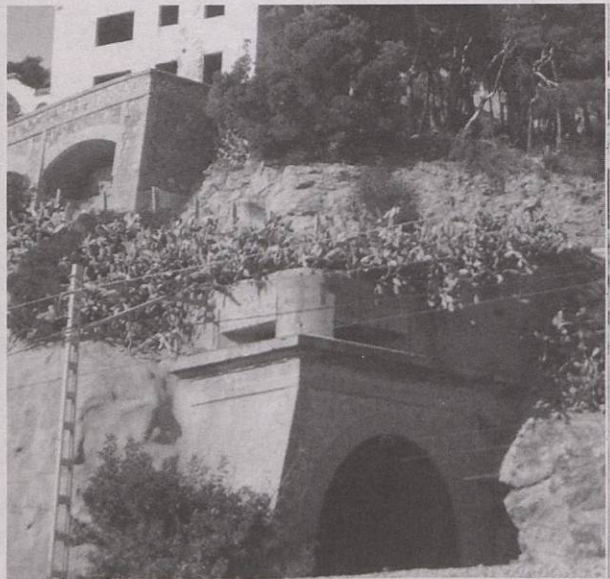
La primera vegada que es van sentir avions feixistes a Vallcarca va ser el 30 d'agost del 1937, el mateix dia que a Sitges. Ara bé l'atac més fort va ser el 29 de novembre. Segons la Quima Caballol (pàg 153), un avió pirata va bombardejar la fàbrica, va destruir els transformadors i va fer també blanc a la bateria antiaèria (Llinàs-Muñoz). Hi va haver sis ferits, entre ells Ramon Sardà, i una víctima mortal, Joaquim Torné Franch. El 4 de maig de 1938 van caure bombes al poble de Garraf. Com conta l'historiador Rafael Mateos (Mateos 2003), "quan es veia l'aviació feixista, les dones i els nens corrien a amagar-se als túnels que donaven accés al barri de la Barceloneta i la sirena de la pedrera avisava".

La següent tanda d'atacs aeris va ser l'11 de juliol de 1938, dia en què tant Caballol com Julià anoten que van passar molts avions i que els antiaeris de Vallcarca van estar disparant. Des d'aleshores, a Vallcarca són constants les referències als bombardeigs. N'hi hagué el 17 agost, a la colònia, a les muntanyes i al port. Foren almenys cinc avions (Julià) i provocaren tres morts i diversos ferits. El 19, el bombardeig va incendiar el bosc de ca l'Amell (Llinàs-Muñoz) i hi hagué ferits. L'endemà al port va ser enfonsat un vaixell.

El 21 hi hagué nous bombardeigs. La vigília de sant Bartomeu de l'any 1938, coincidint amb la bomba de can Panxampla, en caigué una altra a Vallcarca. El 25 els bombardeigs degueren ser tant forts que van fer aturar un tren de nit, i el 8 i 9 de setembre, Vallcarca i Vilanova van ser bombardejades fortament (Llinàs-Muñoz). El 10 l'aviació va disparar sobre Vallcarca i Vilanova, i hi tornà el 15, aquesta vegada, però, sense conseqüències. Un mes més tard, el 8 d'octubre es repetiren els combats aeris a Vallcarca. La guerra s'anava apropant a Sitges i els atacs aeris augmentaven. Per altra banda, el 17 de desembre de 1938 s'interrumpé el trànsit per les costes perquè la República estava descarregant municions a Vallcarca.

L'acabament: retirada de l'exèrcit republicà i arribada dels franquistes

A principis de 1939 a Catalunya s'acabà la guerra. Les forces rebels anaven ocupant el país, ocupació precedida moltes vegades per una pluja de metralla que pretenia atemorir la població civil. Fou també això el que va passar a Sitges: els pitjors bombardeigs de

Búnquer sobre la via del tren que hi ha al Peu de les Costes mirant a les Botigues de Sitges

tots tres anys foren els del mes de gener de 1939.

El dia 14 hi va haver fortes explosions i el 15 un bombardeig continu, amb molts avions que sobrevolaven la vila des de la tarda fins a la matinada i van metrallar, també, la via de la zona dels túnels de Vallcarca que estaven plens de material de guerra. A Sitges, les bombes van afectar la part central de l'hospital, que tornà a patir destrosses, l'avinguda Sofia i altres indrets. Julià anota: "molt moviment d'autos i camions, evacuats i tropa, Sitges s'ha convertit en front de guerra".

El 17 es repetiren els atacs aeris. Just a dos quarts de 10 del vespre, una bomba va tocar el pavelló Roger Deering (Julià) que forma part de l'hospital. A la matinada del 18 se sentiren noves explosions a la carretera de les Costes, entre Vallcarca i Garraf (Julià). Mateos explica que el 13 de gener de 1939, Sant Antoni –hi deu haver un error perquè sant Antoni és el 17–, Garraf va ser bombardejat perquè un tren ple de soldats republicans estava aturat a l'estació. Les bombes van caure a la platja i van fer malbé alguna caseta. L'endemà, 18 de gener, un bombardeig, també a l'estació de Garraf, va causar la mort de sis persones.

El pitjor dia però va ser la nit del 20 i la matinada del 21 de gener de 1939. En aquests dies, els saboies italians deixaren anar, per darrera vegada, les seves bombes al centre de Sitges. Possiblement l'objectiu era el Retiro, on hi havia soldats que es retiraven, però el cert és que erraren el tret i causaren la mort de quatre persones i la destrucció de diverses cases.

(acabarà)

Festes, àpats i treball.

Les diades de santa Tecla i sant Bartomeu a l'edat mitjana (i II)

Carme Muntaner i Alsina

En els dinars de celebració de santa Tecla, el nombre d'assistents era més o menys el mateix que per sant Bartomeu: el 1375 van dinar al castell 8 persones i a l'any següent foren 14, 2 llevadors de censos, 3 escolans, 2 fadrins²¹, la serventa del castell, el procurador, un tal Francesc Valls, i 2 aventurers (traginers) entre d'altres. A la vigília van menjar peix i l'endemà menjaren porc fresc a l'ast i moltó en olla. El 1393, el dia de santa Tecla els convidats foren 3 escrivans i 2 llevadors, que s'encarregaven de la comptabilitat del delme de la verema, tan important en aquests moments. Veiem doncs, en la celebració de santa Tecla, una major presència de gent relacionada amb les feines de la verema, com traginers i llevadors de censos.

L'assistència de tantes persones obligava a una compra extra d'aliments, compres que han quedat molt ben documentades en els llibres de la comptabilitat senyorial de l'Almoïna al castell de Sitges, on s'indiquen les adquisicions d'aliments fetes cada dia. Altres vegades, però, el procurador comprava menjar en previsió de tenir convidats no previstos. Així sabem que la vigília de Sant Bartomeu de 1375 el procurador comprà peix, sembla que sardina, tant per a la vigília com per al dia de la festa, "per tal que si nagú [algú] me vengués [arribés] que-m servís [estigués preparat]". Era el mateix procurador el que anava a comprar al mercat de la vila i alguna vegada es lamentava dels preus excessius. L'any 1376 el procurador comprà 3 lliures de moltó, perquè tenia convidades una desena de persones, i es planyia del fet que havia hagut de pagar la lliura de moltó a 20 diners perquè no trobava cap carnisser que li vengués més barat.

Però el que realment es consumia a taula podia ser molt més que el que es comprava, perquè en el rebost del castell hi havia ja altres aliments rebuts a través de censos, delmes o procedents de l'hort del propi castell. Una lectura transversal de diversa documentació ens permet saber quina era la dieta dels procuradors de l'Almoïna i dels seus convidats en aquestes ocasions especials. En les comptabilitats consultades no es documenta la compra dels dos elements bàsics de la dieta medieval, el pa i el vi, però tampoc no feia falta perquè els cereals, per al pa, i el vi eren els punts forts dels censos que l'Almoïna cobrava als sitgetans i per tant ja n'hi havia prou reserves al rebost i al celler del

castell.

Concretament pel que fa al pa, els almoïners rebien en cens grans quantitats d'ordi i blat²², que tenien diverses destinacions, com la intendència del castell, la Pia Almoïna a Barcelona, la venda al mercat local, la cessió a crèdit als veïns necessitats o per a guardar en els graners i sitges del castell²³. Aquestes quantitats anaven variant al llarg dels anys, com ha constatat Pere Benito. El castell utilitzava normalment ordi per a fer el pa, i només en les ocasions especials s'utilitza blat²⁴.

Però, abans de fer pa, el cereal s'havia de convertir en farina, i sembla que en el terme de Sitges no hi havia molins fariners. Per tant, s'havia de portar el cereal, amb la despesa que això suposava, a altres termes propers, a la conca del riu Anoia (Terrassola, Sant Pere de Riudebitlles, Subirats) o del riu Foix (Cubelles, Castellet), o fins i tot a destinacions més llunyanes com Tarragona²⁵. El pa es pastava o bé al castell —es documenta el 1342 l'existència al castell d'una pastera d'un valor de 6 sous— o bé al forn comunal, i la serventa del castell era qui el portava a enfornar²⁶. Només en unes poques ocasions consta la compra de pa, bé perquè se n'havien acabat les existències, bé, com en 1361, perquè es diu que "la serventa no sap pastar bé".

El subministrament de vi, beguda fonamental en la dieta medieval, també estava ben assegurat. Els censos, que imposaven als posseïdors de masos, terres i vinyes una contribució determinada de vi, com també la producció pròpia del castell, feia que no fos necessària la compra d'aquest producte al mercat. Se'n bevia aproximadament un litre i mig per persona i dia. L'aigua gairebé només s'utilitzava per a cuinar, per a rentar la vaixela o per a altres tasques domèstiques, però no per a beure. De fet, beure aigua era considerat un càstig. En aquella època, tenir una persona a pa i aigua no era una frase feta: als presos se'ls castigava amb aquesta dieta. A Sitges, per exemple, la pena per dir "paraules desordenades" eren 60 sous, i si no es podien pagar, la pena era de 60 dies de presó, 10 dels quals a pa i aigua. Eren dies "per delir [esborrar] son pecat"²⁷.

Amb el cobrament del delme, a més de cereals, vi i oli, els almoïners de Sitges rebien hortalisses, com faves, alls, cols, porros, cigrons, lleties, i també, volateria, carn de cabrit o xai, i formatges, llana i safrà. Per

tant, disposaven de tots aquests productes sense haver de recórrer al mercat. I el castell també tenia un hort en el qual es conreava safrà, cols, porros, pastanagues, faves, i fins i tot hi havia algun bacó que menjava a l'hort i que després podia ser venut al mercat de la vila.

Per aquest motiu, les anotacions de compres de menjar al llibre de comptes del castell corresponen quasi exclusivament a carn o peix. I això passava gairebé només en les festivitats. Per a la vigília s'acostumava a comprar peix, d'una mena que no s'especifica, però per les ordinacions de la vila sabem que en el mercat n'hi havia una gran varietat: congre, déntol, pagell, pàmpol, llop, llissa, mújol, orada, palomida, lluç, sardina, etc.

En canvi, en les celebracions de la festa, com per sant Bartomeu o santa Tecla, era habitual comprar carn: principalment moltó, però també vedell i porc fresc. El moltó era l'estrella de les taules de festa i se'n menjava l'espàtlla o l'anca. Es tallava cada dia i eren animals de la contrada, perquè hi ha documentats ramats d'ovelles i moltons a Sitges i a la rodalia. El 1346, per eixugar els seus deutes, Guillema, vídua de Berenguer de Clapers, de Ribes, va vendre a un prevere de la vila 43 ovelles, 15 cabres i un porc, i es va comprometre a cuidar-se'n. A través d'una altra venda sabem que en un mas de Sitges hi havia 3 moltons i 12 ovelles. El vedell es comprava a quaters o a lliures i el porc es consumia fresc, no conservat en cansalada o botifarra. La carn es cuinava normalment a l'ast o en l'olla.

Com a acompanyament de la carn o el peix hi havia altres ingredients. El formatge s'utilitzava en un gran nombre de plats, i tot i que el castell en rebia a través del delme, també en comprava a Sicília o Aragó. Així, el 1406, comprà 4 lliures i mitja de formatge de Sicília. També hi havia les salses, bé fetes al castell, bé comprades ja preparades. I espècies, condiment fonamental de la cuina medieval: gíngebre, pebre i canyella. I finalment fruita, com ara figues.

Per què sant Bartomeu s'uneix i acaba precedint santa Tecla

Hem vist els principals elements que conformaven les festes patronals de l'edat mitjana, i, concretament a Sitges, les de santa Tecla i sant Bartomeu: els actes religiosos i les diversions, l'ofici, el ball, els jocs, la música. Igualment, hem vist què es portava a taula en aquestes festivitats, sobretot a la taula dels procuradors almoiners. I finalment que la presència en aquestes diades del treball del camp, especialment la verema en la festa de santa Tecla, n'era un element indèstria.

Però queda una pregunta per aclarir: per què Sant Bartomeu, titular d'un simple altar lateral de la parròquia va passar en un moment determinat, a meitat del

segle XV, a compartir l'altar principal amb Santa Tecla que era la titular almenys des del segle XII del patronatge de la parròquia de Sitges? I sobretot, per què molt abans d'aquest canvi, almenys des de mitjans del segle XIV, el dia de sant Bartomeu ja era una "festa solepna [solemne] a Ciges"?

Les hipòtesis possibles són moltes, però no hi ha cap dada que ens confirmi alguna d'elles. La primera cosa a tenir present és que l'elecció d'un sant com a patró era a vegades fruit de la voluntat o de la devoció d'un grup de persones, o fins i tot d'una sola, més que no pas una procediment reflexionat i llargament meditat. Per posar-ne un exemple, el 1418, a Pollença, paraires i escrivans van discutir un dia al carrer sobre la conveniència d'instituir o no com a patró seu sant Joan Baptista, i sembla que així ho decidiren, ja que anys després aquest era el patró dels paraires de la vila.

A Sitges, ja hem vist que la festa de sant Bartomeu es celebrava en una època de descans de l'any agrícola i que, en canvi, santa Tecla queia en el temps de la verema, en un moment de màxim treball. La Pia Almoina sempre va estar molt interessada a potenciar la producció de vi a Sitges, per tal de treure'n profit econòmic, i segurament per això els procuradors no devien veure amb gaire bons ulls la celebració de santa Tecla en un període tan delicat del treball de la vinya.

Però per què Sant Bartomeu? Com hem vist, la festivitat d'aquest sant es celebrava en el temps intermedi entre la finalització d'un cicle agrari i l'inici del cicle següent. A més, sant Bartomeu era patró dels carnisers i el nombre important d'aquests a Sitges potser va augmentar-ne la popularitat. Però, a més, sant Bartomeu tenia altres atractius. A Barcelona formava part, com a apòstol, del calendari de festes oficials. La història de la seva vida, segons la *Legenda Aurea* de Iacopo della Voragine, referent literari de la iconografia medieval, era plena d'històries curioses i sucoses, amb dimonis i endimoniats, en un marc exòtic, el de l'Índia, de manera que la seva biografia era molt atractiva. Són petits detalls, però tots junts ens permeten, potser, entendre per què els sitgetans van tenir aquesta devoció a sant Bartomeu per sobre d'altres sants que també tenien altar a la parròquia.

És possible que els almoiners tinguessin un paper important en la promoció d'aquest sant al patronatge de la vila. Si, com hem vist, l'encarregada de finançar les despeses de les festes patronals era la universitat de la vila, els almoiners eren els que pagaven la festa de sant Bartomeu. En el cas, ja citat, de Pollença, els patrons de la vila eren santa Maria d'Agost i sant Miquel i les seves festes les finançava la universitat, però en canvi la festa de sant Joan era subvencionada pels senyors, l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, que el tenia per patró, els quals pagaven el

convit, els músics i la decoració de la plaça.

Podríem veure, a Sitges, en el pagament per part la Pia Almoina de joglars i altres despeses en la festa de sant Bartomeu, un intent, similar al de Pollença per part de l'orde de l'Hospital, de promocionar la festa de l'apòstol? No ho podem saber de cert, però tot apunta a aquesta hipòtesi. El que sí podem dir és que, igual com passa actualment, el 24 d'agost de 1353, dia de sant Bartomeu, ja va ser "festa solepna a Ciges".

Bibliografia

Joaquín APARICI MARTÍ i Jorge APARICI MARTÍ: *Els músics en la festa medieval. Vila-real de 1348 a 1500*, dins *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, tom LXXXIV (I-VI 2008), quadern I-II, p 89-165

Pere BENITO MONCLÚS: *Del castillo al mercado y al silo. La gestión de la renta cerealícola como estrategia de rentabilización del dominio de la Pía Almoina de Barcelona en la castellanía de Sitges (1354-1366)*, dins *XII Congreso de Historia Agraria* p 1-28, Còrdova 2008

Blai FONTANALS i ARGENTÉ: *El ball de la moixigan-ga*, dins de *Miscel·lània Penedesenca*, 1992, p. 81-92

Antoni MAYOL LLOMPART: *La festa a l'època medieval (1350-1450)*, Pollença (Tempo Ed.) 2008

Salvador PALAU RAFECAS: *Inventari de molins fari-ners del riu Foix*, dins *Miscel·lània Penedesenca* 12 (1998) p. 255-258. ID: *Els molins fariners de la conca d'Anoia*, dins *Miscel·lània Penedesenca* 15 (1991) p 591-619. ID: *Inventari i recerca dels molins fariners*

del riu Francolí, dins *Quaderns de Vilaniu* 18 (1990) p 81-103.

Mª Dolors SANTANDREU i SOLER: *La música a les fes-tes de la vila de Bagà (Berguedà) durant l'edat mitja-na* dins *Dovella. Revista Cultural de la Catalunya Central*, n° 26, abril 1988, p. 25-30

Teresa VINYOLES VIDAL: *Festes i alegries baixme-dievals*, dins de *Revista Etnològica de Catalunya* 13 (1998).

Notes

²¹ Segurament criats o servents.

²² L'ordi era majoritari. Anualment es percebien 173 quarteres, 5 quartans i 2'5 almòstes d'ordi i només 16 quarteres i 5 quartans de blat (Benito p. 10).

²³ Benito p. 21.

²⁴ Benito p. 24.

²⁵ Vg els articles de Salvador Palau.

²⁶ El 1361, Francesc Ortals, aleshores forner de la vila, va pegar amb la pala d'enfornar la serventa de Ferrer Clapers, que pastava pa per al procurador del castell perquè aquest no tenia serventa. Més endavant, en el llibre de comptes l'almoiner afirmava que havia canviat molt de serventes perquè "no li semblaven bones i pagava-les i aviava-les" (ACB, Pia Almoina, Sitges, Comptes, Capsa major II, 1360-1368, 1361).

²⁷ Doc. 575 (ACB, Pia Almoina, Sitges, Llibre de Corts, capsa 1372-1391, llibre 1385-1391, f 38r).

Articles...

Francesc Parra i Mestres

Al Prado, en la diada de Sant Esteve de 1911 tingué lloc, amb molt bona acollida per part del públic, l'estrena de l'opereta catalana en tres actes Crepuscles, amb lletra de Manel Gibert i Miret i música del mestre Antoni Català i Vidal. Les crítiques de l'Eco i el Baluard foren molt bones. Segons l'Eco, "la natural curiosidad de saborear el público la primera producción escénica de nuestros estimados compatriotas motivó que se llenaran completamente los palcos, la platea y las gradas. Sabemos que dicho estreno, a juzgar por los continuados aplausos de los espectadores, fue un exitazo para los noveles autores, quienes salieron a la escena para acallar la ovación que el público les tributó al terminar la obra, desempeñada por los aficionados del local con la cooperación de las actrices Elvira Fremont y Antonia Verdier, la tiple María Morató, el barítono Matías Ferrer, coro de hombres y la orquesta La Catalana de Villafranca del Panadés, aumentada con músicos de Barcelona y de esta villa. Además se representó La Morta de Creuhet y Un cop d'estat de Pons y Pagès". El Baluard en parla com un "aconteixement artístich".

La orquestra *La Catalana*, de Vilafranca del Penedès, augmentada amb distingits professors del Teatre del Liceu de Barcelona i dirigida pel jove mestre Català, autor de l'obra que anava a representar-se, va començar el preludi de *Crepuscles*, hermosa sinfo-

nia en la que s'hi senten condensats la major part de motius musicals que figuren en aquella obra lírica, tots ells de marcat sabor catalanesc.

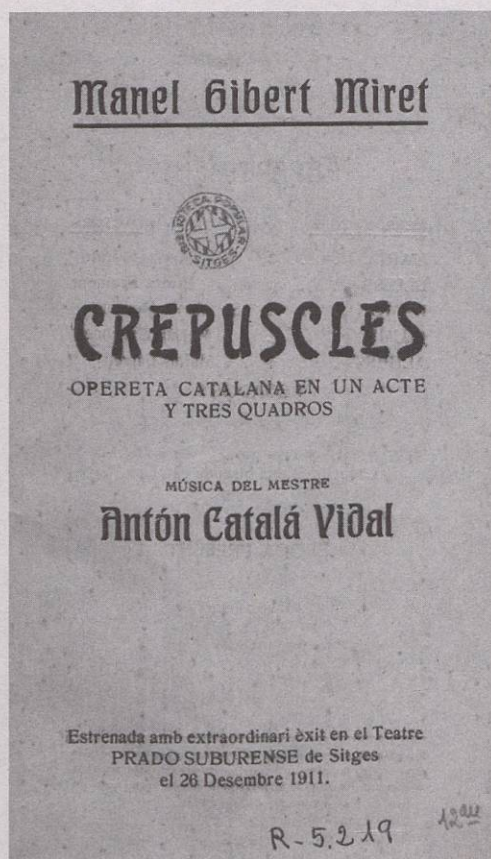
Acabada la sinfonia, que fou coronada amb llargs aplaudiments, va aixecar-se el teló, presentant-se a la

vista dels espectadors una tan superba com riallera decoració representant el baluard, porxo, barri o pati (segons se l'anomena en les distintes comarques), d'una masia, obra pictòrica plena de llum i color, és a dir, de poesia en la que don Telesfor Monfort, son autor, s'acredita una vegada més d'escenògraf consumat, fent-se digne de tota mena d'elogis.

Y començà la representació. I el públic prompte va interessar-se per l'obra, i sobre tot per el que es refereix als números inicials que exomen la lletra. No obstant, l'argument, que, dit sia de pas, no constitueix una novetat molt remarcable dintre la literatura dramàtica, s'anà desenvolupant paulatinament, i arribà al final deixant bastant ben impressionat al públic, que va prorrompre en eixordadores ovacions, cridant als autors al palco escènic.

[...] Resumint, la representació de *Crepuscles* cal reconèixer que constituí un ver esdeveniment, del que tothom que hi assistí en servarà sempre grata memòria i al esplendorós èxit del qual hi contribuïren tots quan hi van intervenir: autors, escenògraf i executants. Pel qual seria de dòldre que aquesta fos la primera i darre- ra vegada que aquesta obra es posés en escena.

Baluard de Sitges, 31 de desembre de 1911

EL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

TREBALLA DES DE FA MÉS DE TRENTA-CINC ANYS
PER LA CULTURA SITGETANA
PUBLICANT LLIBRES I FENT CONFERÈNCIES I EXPOSICIONS
SOBRE TEMES LOCALS

SI VOLS AJUDAR-LO, FES-TE'N SOCI